

Рибајев Идиотикон као доказ о словачком лексичком фонду с краја 18. и почетка 19. Века¹: Miroslav Dudok. 2017. *Ribayov Idiotikon*. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum, 212 strana.

Идиотикон Јураја Рибаја – *Idioticon Slovacicum, voces Bohemis aut plane non, aut alio sensu usitatas circiter 14 700 completens* (1808) – је тројезични словачко-немачко-латински речник, који представља резултат тридесетогодишњег рада значајног словачког лингвисте, лексикографа, библиографа, етнографа и фолклористе. Овај речник, како каже Милан Мајтан (2004), спада међу најзанимљивија лингвистичка дела о словачком језику из преткњижевног доба.

Иако га је Рибај, како сведочи његова кореспонденција, припремао за штампу, *Идиотикон* никад није био објављен. Сачуван је у рукопису који се налази у архиви у Мартину (у Словачкој). Само су неки делови збирке Јураја Рибаја били уврштени и у тадашња савремена лексикографска дела Јозефа Добровског² (1802, 1821) и Јураја Палковича³ (1820, 1821). После више од два века након његовог настанка, на крају 2017. године, Словачки издавачки центар у Бачком Петровцу објавио је *Рибајев Идиотикон* у облику речника који је уредио проф. др Мирослав Дудок.

Препис рукописа је 2004. урадио проф. др Милан Мајтан, а уредио га је проф. др Мирослав Дудок уз додатну помоћ скенираног рукописа оригинала из 2012. године. Рибају је приликом бележења појединих лексема узор

---

¹ Овај приказ представља део резултата у оквиру реализације републичког пројекта *Дискурси мањинских језика, књижевности и култура у југоисточној и средњој Европи* (бр. пројекта: 178017, руководилац пројекта: проф. др Ана Макишова) који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

² *Deutsch-böhmisches Wörterbuch: A-K*. Praha 1802. *Deutsch-böhmisches Wörterbuch: A-K*. Praha 1821.

³ *Böhmisch-deutsch-lateinisches wörterbuch. A – N*. Praha 1820. *Böhmisch-deutsch-lateinisches wörterbuch. O – Ž*. Praha 1821.

представљала ортографија коју је примењивао Јозеф Добровски, али ју је прилагодио словачком гласовном систему. Примењивао је хуманистички принцип обележавања дијакритичких знака, нпр. глас *š* је писао као *ss*, *j* као *g*, *g* као *ǵ*, *í* као *j*, *v* као *w* итд.), док је Мирослав Дудок урадио транскрипцијске корекције у духу словачке норме која се примењује у делима и споменицима из преткњижевног доба. Тако је у уређеном *Идиотикону* једна одредница записана, на пример, на следећи начин: *oheň studený neb pekelný oheň, pokolvár jest veliké zapálení, od kterého udy jakoby mrtvejí, oheň klást, ohňa naklást, oheň dat'* (стр. 122). Након примене транскрипцијских корекција делимично је био уређен и редослед речничких одредница, абecedним редоследом, али је код квалификатора одредница који се односе на порекло или регионалну заступљеност, Дудок оставио у оригиналу, а њихово објашњење наводи у посебном поглављу (у првом делу књиге). Публикацију употпуњава прилог, компакт-диск који садржи 396 фотографија скенираног оригинала рукописа, чиме овај споменик постаје доступан најширој научној заједници и пружа материјал за његова будућа истраживања и обраде, што и јесте био један од главних циљева Мирослава Дудока. Дудок је на основу лексикографских дела у које је био инкорпориран и део Рибаве лексичке збирке (Добросвки 1802, 1821; Палкович 1820, 1821) урадио реконструкцију првог дела рукописа који је изгубљен (од слова А до слова Ч), али је одлучио да реконструисану верзију не укључи у ову публикацију како не би утицала аутентичност изгледа и садржаја *Идиотикона*.

Мирослав Дудок у својим истраживањима и анализама овог Рибавевог дела даје исцрпан преглед Рибаве кореспонденције с његовим савременицима, чешким, мађарским, украјинским и другим славистима и просветитељима, где су поред Јозефа Добровског спадали још и А. Бачински, Ј. П. Церони, А. Длабач, Ф. Дурих, Ф. М. Плецл, Ф. Л. Ригер, Ј. Рулик, В. Стахо, Ф. Сечењи, П. Тешлак, Ф. Томсон, као и Лужички Србин К. Г. Антон и српски метрополит С. Стратимировић. Иако Дудок даје смернице у којим се библиотекама и архивима, па чак и публикацијама, налази Рибавево кореспонденција и рукописна оставштина, познато је да многе од њих још нису обрађене иако представљају главни извор који сведочи о Рибавим модерним и антиципативним схватањима и идејама о народу, језику, словачком језику и славистици. Оне истовремено сведоче и о значају Рибавево личности као лексикографа, библиографа, етнографа и фолклористе не само за словачку културну историју, већ и за чешку, мађарску, немачку, хрватску, српску, словеначку, пољску и украјинску. У свом *Идиотикону*, али и у својим

интересовањима, ставовима и идејама о језику, словачком језику, славистици и лексикографији, како каже Дудок, Рибај је „претицао лингвистичку парадигму за цео век и антиципирао је како развој самог словачког језика, тако и металингвистичке структуре словачког језика” (str. 30). Дудок даље тврди да је све то произилазило првенствено из Рибајеве свести о диверзификацији словачког језика и његовом диглосном карактеру.

За разлику од В. Бланара, Ј. Складане и М. Мајтана, М. Дудок се приликом анализе Рибајевог дела усмерио углавном на семантичке и текстолошке компоненте, на стратегију приликом описа страних речи, компромисне реплике, дијалекатску лексику и стилски карактеристичну лексику (дечије изразе и хипокористике), изумрле речи, историзме и архаизме, наглашавајући да Рибајев *Идиотикон* „садржи у подручју језичке ендосфере велико богатство” (стр. 43). Резултате истраживања који се тичу Рибајеве кореспонденције, његовог лексикографског и лингвистичког рада, као и о утицају Рибаја на формирање језичке парадигме на крају 18. и почетку 19. века, Мирослав Дудок је ставио у први део књиге, иза којег следи транскрипцијски коригован Рибајев *Идиотикон* у облику речника. Публиковање *Рибајевог Идиотикона* представља допринос за будућа истраживања оригиналне и занимљиве личности Јураја Рибаја и његовог дела, а сама публикација несумњиво заслужује пажњу овдашње научне заједнице, као и свих заинтересованих за словачку језичку и културну историју.

Јасна Ухларик
Одсек за словакистику
Филозофски факултет у Новом Саду
uhlarik@ff.uns.ac.rs

